134

BRO 2489/21

„VREUGDE EN ARBEID"

PROGRAMMA VOOR DEN FEESTAVOND

TER GELEGENHEID VAN DE OPRICHTING VAN DE GEMEENSCHAP

„VREUGDE EN ARBEID"

OP ZONDAG 3 NOVEMBER 1940, DES NAMIDDAGS

TE 19 UUR, IN HET CONCERTGEBOUW TE AMSTERDAM

Nederlandsch Verbond van Vakvereenigingen, Amstel 224 226, Amsterdam

EX LIBRIS

No 134

INT. INSTITUUT
VOOR SOC. GESCHIEDENIS

FEB 1996
b073 11 46
AMSTERDAM

ONZE GRONDSLAG:

„VREUGDE EN ARBEID"

DAAROM:

DE KUNST AAN HET VOLK!

HET CONCERTGEBOUWORKEST

onder leiding van

PROF. DR. WILLEM MENGELBERG

SOLISTE: HENRIËTTE SALA *(Sopraan)*

H. J. WOUDENBERG, *stichter van „Vreugde en Arbeid", spreekt over:*

„LEVENSAANVAARDING"

Henriëtte Sala zingt:

Misera, dove son!

Recitativo:

Misera, dove son!
L'aure del Tebro son
queste ch'io respiro?
Per le strade m'aggiro
di Tebe e d'Argo,
o dalle greche sponde,
di tragedie feconde,
le domestiche furie
vennero a questi lidi,
della prole di Cadmo,
e degli Atridi?
Là d'un monarca inqiusto
L'ingrata crudeltà
m'empie d'orrore:
d'un padre traditore
quà la colpa m'agghiaccia:
e le sposo innocente
ho sempre in faccia!

Aria:

Ah! non son io che parlo
è il barbaro dolore
che mi divide il core!
che delirar mi fa!
Non cura il ciel tiranno
l'affanno, in cui mi vedo:
un fulmine gli chiedo,
e un fulmine non ha!

W. A. Mozart

„Vreugde en Arbeid"

stelt zich voor als de gemeenschap, die aan het werkende Nederlandsche Volk den weg zal openen naar levensblijheid en arbeidsvreugde.

„Vreugde en Arbeid" wordt ten doop gehouden in een omgeving, die op zichzelf reeds den waarborg vormt voor den ernst, waarmede de taak van de gemeenschap tegenover de Nederlandsche arbeiders wordt opgevat.

Deze taak is even schoon als veelomvattend: Zij houdt in de opgave om aan de werkende kern van ons Volk vreugde en blijmoedigheid te brengen, ontwikkeling, ontspanning en cultureele verheffing.

Zij doet het beeld oprijzen van een waarachtig socialistische arbeidsgemeenschap, waarin elke werker wordt erkend en geacht als rechthebbende op al wat door de kracht van hemzelf en zijn mede-arbeiders aan levensinhoud en levensverrijking kan worden geschapen.

„Vreugde en Arbeid" brengt den Nederlandschen arbeider als geboortegift de kennismaking met de hoogste uiting van de Nederlandsche muziekkunst, welker beteekenis vèr uitgaat buiten de grenzen van ons eigen vaderland.

Dat de nieuwe gemeenschap van den aanvang af de Kunst aan het Volk kan brengen, onder een volledige oplossing van alle moeilijkheden, die daaraan vroeger in den weg stonden, moge het bewijs leveren voor de levenskracht van de jonge organisatie en een belofte voor de toekomst tevens!

November 1940.

Programma

Ouverture „Egmont", opus 84 van Ludwig van Beethoven (1770—1827)

Aria voor sopraan en orkest van W. A. Mozart (1756—1791)

Soliste: Henriëtte Sala

Toespraak van den heer H. J. Woudenberg:

LEVENSAANVAARDING

Ouverture Tannhäuser, van Richard Wagner (1813—1883)

Pauze

Zomerzang, voor sopraan en orkest, van Alexander Voormolen (geb. 1895)

Soliste: Henriëtte Sala

Suite uit het ballet „De Notenkraker", opus 71 van P. I. Tschaikowsky (1840—1893)

Deelen:

Miniatuur-ouverture
Marsch
Dans der suikerfee
Russische dans
Arabische dans
Chineesche dans
Dans der mirlitons
Bloemenwals

(Toelichting op de uit te voeren orkestwerken en teksten der liederen elders in dit programma)

Henriëtte Sala zingt:

Zomerzang

Als wij door groene beemden gaan,
Daar veelderhande bloempjes staan,
Die tot ons al iet willen spreken,
Met wit en blaauw, en roodt en geel,
Vermengt, besprengt, so schoon en eêl
Hoe wel, hoe naast en dicht bekeken,
Terwijl zij haren geest van geur
Door 't aangename lijf van kleur
So hart=verquicklijk van sich geven,
En 't wintje vegende over 't hof
Met bloeysel=reuck, het ruysend lof
Der hoge Popelaars doet beven,
De morgen=son so heerlyck blinckt,
En koele dauw van kruytjes drinckt
Bij 't tuytren, fluyten, singen, quelen
Van 't luchtig, vluchtig pluymgediert,
Dat tusschen Aerde en Hemel swiert
En door de tackjes heen gaat spelen;
Dan dencken wij in ons gemoet:
O, Paradys, wat syt Gij soet!....

Tekst: Jan Luyken (1649—1712)
Muziek: Alex Voormolen

Tschaikowsky: De Notenkraker

Tschaikowsky componeerde de muziek voor het sprookjesachtige, pantomimische ballet „De Notenkraker" ongeveer gelijktijdig met de zesde symphonie. De orkestsuite hieruit werd den 7den Maart 1892 voor het eerst uitgevoerd; het succes was zoo groot, dat vijf van de acht stukken herhaald moesten worden.

De inhoud van het ballet komt in het kort hierop neer:

Tijdens een Kerstfeest krijgen de twee kinderen van den gastheer, een jongen en een meisje, verscheidene geschenken, o.a. een notenkraker. Eén der kinderen probeert hiermede een groote noot te kraken; de notenkraker gaat stuk en wordt in bed gestopt. Als iedereen weg is, gaat het meisje nog eens naar den notenkraker kijken; plotseling komen van alle kanten muizen te voorschijn, die zich op de peperkoekenmannetjes werpen, die, aangevoerd door den notenkraker, samen met de looden soldaten de muizen te lijf gaan. In het heetst van den strijd gooit het meisje haar pantoffel naar den muizenkoning; zij valt flauw en wordt door den notenkraker, die inmiddels in een prins veranderd is, naar het gastvrije tooverslot van een confiturenberg gebracht, waar een „Suikerfee" den schepter voert.

In het tweede deel van het ballet ziet men de vele heerlijkheden van het tooverslot; van handeling is hier eigenlijk geen sprake meer.

Aan dit tweede bedrijf zijn de meeste deelen der Suite ontleend; alleen de Ouverture miniature, door haar lichte instrumentatie reeds dadelijk een sprookjessfeer oproepend, en de marsch behooren tot de eerste acte.

Elk deel van deze suite is een raak karakterstukje en tevens een prachtig staaltje van de meesterlijke instrumentatiekunst van Tschaikowsky. In den dans der suikerfee verdient de solistische rol van de celesta de aandacht; de marsch en de „Trepak" zijn beide voor vol orkest; in den Arabischen en in den Chineeschen dans wordt door het solistische gebruik van houtblazers en door orgelpunten een oostersch effect bereikt; in den dans der mirlitons (een soort gebak) treedt weer het geheele orkest op, waarbij de drie fluiten in het bijzonder op den voorgrond treden; dan wordt met de meesleepende „Bloemenwals" het werk feestelijk besloten.

Wagner: Ouverture „Tannhäuser"

In den beginne doet het orkest ons alleen het gezang der pelgrims hooren; het nadert, neemt sterk toe in klankrijkdom, en verwijdert zich eindelijk. — Avondschemering: laatste wegsterven van het gezang. —

Bij het aanbreken van den nacht verheffen zich tooverachtige verschijningen; een rose schemerende nevel stijgt op, wellustige juichtonen doen zich hooren. Dit zijn de gevaarlijke tooverijen van den Venusberg, waaraan in het nachtelijk uur degenen zich overgeven in wier borst een koen zinnelijk verlangen brandt. Door de uitlokkende verschijningen aangetrokken, nadert een slanke mannelijke gestalte; het is Tannhäuser, de zanger der liefde. Hij laat zijn trotsch, jubelend liefdelied weerklinken, opwekkend en uitdagend, als om de weelderige tooverij naar zich toe te lokken. Door een wild gejuich wordt hij geantwoord. Dichter omgeven hem de rose nevelen, verrukkelijke geuren omhullen hem en bedwelmen zijn zinnen. In het betooverend schemerlicht vóór hem ontwaart zijn wonderziende blik een onuitsprekelijk bekoorlijke vrouwengestalte; hij hoort de stem, die met een zoete trilling hem den sirenenroep toezingt, die den overmoedige de bevrediging van zijn wildste wenschen belooft. Het is Venus zelf, die hem verschenen is. Het brandt hem door hart en zinnen; een gloeiend verterend verlangen doet het bloed in zijn aderen koken; met onweerstaanbaar geweld drijft het hem nader en voor de Godin zelve treedt hij met zijn liefdelied, dat hij in de hoogste vervoering te harer eere weerklinken doet. Als op een tooverroep doemt nu het wonder van den Venusberg in volle helderheid voor hem op; een onbedwingbaar gejuich en wilde vreugdekreten verheffen zich van alle zijden; in een dronken gejubel bruisen de Bacchanten heen en voeren in een woedenden dans Tannhäuser mee in de warme liefde-armen der Godin zelve, die hem, van vreugde dronken, met razenden gloed omvat en meesleept in onbereikbare verre oorden tot in het rijk van het niet-meer-zijn.

Snel bedaart dan de storm. Slechts een wellustig klagend suizen trilt door de lucht, een vreemd suizelen zweeft als de ademtocht van onzalige zinnelijke minnelust boven de plaats waar de zinbedwelmende onheilige toover-visioenen zich vertoonden, waarover thans weder de nacht zijn donkere wieken uitbreidt. — Doch reeds gloort de morgen: van verre doet zich weer het naderende

pelgrimsgezang hooren. Bij het aanzwellen der heilige klanken, gelijk de dag steeds meer den nacht verdrijft, neemt het vreemde trillen en suizen in de lucht, dat ons eerst als een angstigen klaagtoon van verdoemde zielen toeklonk, tot een steeds vroolijker geruisch toe, zoodat eindelijk, als de zon helder stralend opgaat, en het pelgrimskoraal in machtig bezielde tonen aan de gansche wereld het gewonnen heil verkondigt, dit geruisch tot een vreugdegejuich van hemelsche verrukking aanzwelt. Het is de jubeltoon van den uit den vloek der onheiligheid verlosten Venusberg zelf, dien wij naast het koraal vernemen. Zoo kloppen alle polsen van het Leven voor het gezang der Verlossing en de beide gescheiden elementen Geest en Zin, God en Natuur, omarmen elkander tot den heiligen vereenigden kus der Liefde.

Richard Wagner.

Beethoven: Ouverture „Egmont"

Voor geen anderen componist is de strijd zoozeer één der kostbaarste en edelste attributen van het leven als voor Beethoven in de eerste en vooral in de tweede periode van zijn leven. Opmerkelijk is hierbij, dat Beethoven ook inderdaad de grootste componist was, dien de tijd van Napoleon gekend heeft. Maar ook wanneer wij den blik zoekend laten gaan over de gebieden der andere kunsten, vinden wij geen tweede figuur, die kennelijk tot in zijn diepste wezen zoo de indrukken van zijn grootschen tijd zoo heeft ondergaan als Beethoven. In Beethoven zong de geheele heroïsche wil van den tijdgeest, het onstuimige verlangen naar vrijheid, gelijkheid en broederschap. Want dit onderscheidt vooral de twee groote resultaten der energieën van de Fransche Revolutie: Napoleon strijdt ter wille van den strijd, ter wille van zijn ijdelheid, eerzucht en eigenbelang, hij is in zekeren zin de vergissing van de Omwenteling; Beethoven strijdt ter wille van een ideaal en in zijn werken draagt de nieuwe geest de zuiverste en rijkste vruchten.
Het is dan ook volkomen begrijpelijk, dat Beethoven in de Egmontstof meer geboeid werd door den distorischen achtergrond: het groeiende verzet tegen vreemde dwingelandij en de uiteindelijke afwerping van het vreemde juk, dan door de figuur van den titelheld. Zooals bekend schreef Beethoven zijn Egmont-muziek als muzikale aanvulling en verluchting van het drama van Goethe. Ze

onstond in het jaar 1809 en beleefde haar eerste opvoering in het jaar daarop. Behalve de Ouverture bezat ze muziekstukken, die tusschen de verschillende bedrijven gespeeld worden, begeleidende muziek bij den dood van Clärchen, een Melodram, dat de laatste woorden van Egmont begeleidt, een „Siegessymphonie" voor het slot, dat allegorisch de bevrijding der Nederlanden aanduidt en twee liederen: „Die Trommel gerühet" en „Freudvoll und leidvoll". Het belangrijkste stuk is zonder twijfel de Ouverture, die een sterk programmatisch karakter heeft, d.w.z. die er naar streeft een zeer bepaalde gedachtenreeks in de muziek weer te geven en bij den hoorder concrete voorstellingen wakker te roepen. Ze bestaat uit drie duidelijk te onderscheiden deelen: Sostenuto, ma non troppo, f kl. t., in $^3/_2$ maat; Allegro, eveneens in f kl. t., $^3/_4$ maat en Allegro con brio in F gr. t. en $^4/_4$ maat.

De langzame inleiding, inzettend met het onverbiddelijke, barsche rhythme eener sarabande, de plechtstatige Spaansche dans, geeft een ondubbelzinnige aanwijzing: de gestalte van Alva staat ten voeten uit voor ons. Onmiddellijk daarop, in de smeekbede der houtblazers, worden ons de onderdrukte Nederlanders voor oogen gevoerd (een aardige toevallige parallel, door Beethoven niet vermoed: ook de Nederlanders spreken in het muzikale idioom van hun volk en hun tijd: achtereenvolgens inzettend met hetzelfde motief, de z.g. imiteerende stijl!). Uit zuchten en klachten groeit geleidelijk het verzet. De vrijheidsoorlog wordt gevoerd in het Allegro, dat van een zoo groote suggestieve kracht is, dat het elk omschrijvend commentaar onnoodig maakt. De opmerkzame toehoorder zal in het tweede thema (in As gr. t.) in de tegenstelling van het door de strijkers voorgedragen sarabande-rhythme en de schuchtere vraag der houtblazers gemakkelijk het Alva- en het Nederlanders-motief der inleiding herkennen. De kennis van drastische details, zooals de accoorden, die volgens Beethoven's bedoeling op Egmont's onthoofding betrekking hebben — „Kopf ab", schreef hij er bij — is niet vereischt om dit machtige en forsche meesterwerk te genieten. Het laatste deel van de Ouverture is opgebouwd uit dezelfde motieven, die aan het slot van het werk de „Siegessymphonie" vormen, zoodat de ideëele zin daarvan als apotheose van de Vrijheid te omschrijven is.

De bezetting bestaat uit strijkorkest, 2 fluiten (aan het slot: fluit en piccolo), 2 hobo's, 2 klarinetten, 2 fagotten, 4 hoorns, 2 trompetten en pauken.

B. K.

3a 32
331.881-053.8

„VREUGDE

EN ARBEID"